

VEFA TAŞDELEN

Kaygıdan Umuda
Varoluşun Renkleri

HECE

felsefe

Vefa Taşdelen: 1966 yılında İnebolu'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Aynı bölümde *Varoluşçuluk ve Edebiyat Etkileşimi* başlıklı yüksek lisans tezini hazırladı. Van'ın Gürpınar ilçesinde iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1994 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesine araştırma görevlisi olarak girdi. 1997-2000 yılları arasında, *Seyir Estetik ve Sanat Dergisi*'ni yönetti. 2000 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde araştırma görevlisi oldu. 2004'te *Søren Kierkegaard'un Varoluş Alanlarında Benliğin Oluşamaması Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Sevgi Alanı*, 2006'da *Eğitim Hermeneutiği Sorunsalı Üzerine Felsefi Bir Araştırma* başlıklı doktora tezlerini savundu. 2007'de Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne öğretim üyesi olarak girdi. 2008-2011 yılları arasında Müştehir Karakaya ile birlikte *Beyaz Gemi Kültür ve Sanat* dergisini çıkardı. 2012 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümüne geçti. Ulusal ve uluslararası dergilerde edebiyat, felsefe, sanat ve eğitim konularında yayınlanmış deneme ve makaleleri bulunan Taşdelen, halen Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde görev yapmaktadır.

Eserleri: *Sanat Akımları Sorunsalı ve Sürrealizm* (inceleme, Girişim Yayınları, 1996) *Ay Çekimi* (şiir, Seyir Yayınları, 1998), *Düşünmek Özgürlüğü* (deneme, Seyir Yayınları, 1998), *Sanat Yazıları* (deneme, Seyir Yayınları, 1998), *Kaygı Kavramı* (Søren Kierkegaard'dan çeviri-inceleme, Hece Yayınları, 2004), *Kierkegaard'da Benlik ve Varoluş* (inceleme, Hece Yayınları, 2004), *Felsefe Eğitim Sanat: Saffet Bilban Armağanı* (derleme, Sabri Büyükdüvenci'yle birlikte, Hece Yayınları, 2006), *Hermeneutiğin Evrimi, Kesitler* (inceleme, Hece Yayınları, 2008), *Önsözler* (Søren Kierkegaard'dan çeviri, Ralph Lebro'yla birlikte, Beyaz Gemi Yayınları, 2010), *Eğitimden Felsefeye: Necmettin Tozlu Armağanı* (derleme, Ahmet Yayla ve Alaattin Karaca'yla birlikte, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, 2011), *Felsefeden Edebiyata*, (deneme-inceleme, Hece Yayınları, 2013), *Çağın Sorunları Karşısında Eğitim* (derleme, Necmettin Tozlu ve Mehmet Önal'la birlikte, Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2014), *Felsefe Kültürü* (Hece Yayınları, 2015), *Dünyada ve Türkiye'de Üniversite* (derleme, Necmettin Tozlu ve Mehmet Önal'la birlikte, Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2016), *Kaygıdan Umuda Varoluşun Renkleri* (Hece Yayınları, 2017).

**KAYGIDAN UMUDA
VAROLUŞUN RENKLERİ**

VEFA TAŞDELEN

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 449
Felsefe

Birinci Basım: Eylül 2017
©Hece Yayınları
Sertifika No: 17672

Kapak Tasarımı: SARAKUSTA
www.sarakusta.com.tr
Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Baskı: Dumat Ofset
T: (0312) 278 82 00

ISBN: 978-605-9556-46-0

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.
Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara
Yazışma: P.K. 79 Yenışehir/Ankara
T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14
e-posta: hece@hece.com.tr
www.hece.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 9

Varoluş Felsefelerinde Varoluşun

Özden Önceliği Sorunu / 11

Giriş / 11

1. Özcü Felsefelerden Kesitler / 15

2. Varoluşun Özden Önceliği Sorunu / 21

2.1. Varoluşun Kavranamazlığı / 25

2.2. Varoluşun Sistemi Olmaz / 27

2.3. Bireyin Varoluşu / 28

2.4. Varoluşun Biricikliği / 30

2.5. Özgürlük ve Sorumluluk / 31

2.6. Tasarı ve Seçim / 34

Sonuç / 38

Varoluş Felsefelerinde Şimdiki Zaman Sorunu / 43

Giriş / 43

1. Felsefe İçin Şimdiki Zamanın Anlamı / 44

2. Şimdiki Zamanın Neliği Sorunu / 48

3. Filozofun Şimdiki Zamanla Olan Ontolojik İlgisi / 50

4. Filozofun Kendi Çağı İle Olan İlgisi / 54

Sonuç / 61

Kierkegaard Psikolojisi: Kaygı / 65

Giriş / 65

1. İlk Günahın Psikolojisi / 68

2. Sentez Olmak Kaygılı Olmaktır / 72

3. Kaygı Hâli / 77

Sonuç / 79

Kierkegaard Psikolojisi: Tutku	/ 81
Giriş	/ 81
1. Tutkunun Doğası	/ 83
2. Kierkegaard Felsefesinde Tutkunun Yeri	/ 86
Sonuç	/ 95

Kierkegaard Psikolojisi: Umut	/ 99
Giriş	/ 99
1. İnsanın Yazgısı	/ 101
2. Ben Olma Ödevi ve Umutsuzluk	/ 106
3. Umutsuzluk ve Sıçrama	/ 116
Sonuç	/ 119

Kuşku: Yolları Çatallanan Bahçe	/ 123
Giriş	/ 123
1. Kuşkunun “İkicil” Doğası	/ 125
2. Büyük Karşılaşma	/ 128
3. Kuşku ve Felsefe	/ 132
4. Kuşkunun Esenlik Çizgisi	/ 135
Sonuç	/ 139

Varoluşun Anlamı Sorunu	/ 141
Giriş	/ 141
Soruya Dair	/ 143
Cevaba Dair	/ 148
Sonuç	/ 155

Samsatlı Lukianos’un Eserlerinde	
Varoluşun Sahihliği Sorunu	/ 157
Giriş	/ 157
1. Ayıklayıcı Bir Tutum Olarak “Yadsıma”	/ 158
2. Ölüm ve Varoluşun Sahiciliği Sorunu	/ 161
3. İnsanüstü Bakış Açısından Dünya Hayatı	/ 164
Sonuç	/ 169

Nuri Pakdil'in Korku ve Samuel Beckett'in Godot'yu Beklerken Adlı Oyunlarında Varoluşun Anlamı Sorunu / 171
Giriş / 171
1. Yöntemsel Tutum: İndirgeme / 171
2. Ana Motifler / 177
Sonuç / 191
Mevlânâ ve Kierkegaard'da Birey ve Tanrı İlişkisi / 197
Giriş / 197
1. Tanrı'nın Çağrısı / 201
2. İman Bir Cevaptır / 206
Sonuç / 216
Muhammed İkbal'de Aşkın Ben / 219
Giriş / 219
1. Topraktan Yüce Benliğe / 221
2. İki Tür Benlik §/ 232
3. Benliğin Aşkınlaşma Alanları / 241
Sonuç / 244
Transsendental Terapi: Yunus Emre'de Kaygı ve Umut / 247
Giriş / 248
1. Varoluşsal Daralma: Kaygı / 251
2. Varoluşsal Genişleme: Umut / 255
Sonuç / 261
Kaynaklar / 265
Dizin / 273

Önsöz

İnsan sorunu üzerinde merkezileşen varoluşçuluk, ele aldığı kavram ve temaları ile geçen yüzyılın kriz ve bunalım noktaları arasında kendisine verimli yer bulmuştur. Onun temel sloganı Sartre'ın şu cümlesinde bulunabilir: *Yalnız insanda varoluş özden önce gelir.* Bunu insan olarak doğmaz, insan oluruz, belirli bir insan olmaya karar veririz, diye de ifade edebiliriz.

Varoluşçuluk sadece felsefe değil, psikoloji, pedagoji, ilahiyat, sanat-edebiyat gibi farklı alanlarda karşılığı olan bir yaklaşımdır. Bunun böyle de olması gerekir, zira varoluş dediğimiz zaman özgürlüğü, sorumluluğu, yaşama değer ve tutumlarını, bunlarla beraber kaygı ve umudu, korku ve tutkuyu da ifade etmiş oluruz. Bu nedenle varoluşçuluk, “varoluşun gerçekleşmesi” deyişinden de anlaşılacağı üzere sadece felsefi değil, psikolojik içerimleri de olan bir yaklaşımdır. Kitapta benlik, korku, kaygı, tutku, umut ve umutsuzluk gibi kavramlar, “Kierkegaard Psikolojisi” başlığı altında ele alınıyor.

Çalışma, öncelikle alanı bütün olarak tanıtmayı amaçlayan kapsayıcı bir “giriş” kitabı değil, belirli sorunlar üzerinde derinleşmeyi amaçlayan bir araştırma-inceleme seçkisi nite-

liğindedir. Bu nedenle her birisi “eser bütünlüğü”nden ziyade “yazı bütünlüğü” olan ve kendi içinde değerlendirilebilecek denemelerden oluşmaktadır. Çalışmanın bir başka özelliği, sadece Batı felsefesine dayalı olmaması, “Mevlânâ ve Kierkegaard’da Birey Tanrı İlişkisi”, “Yûnus Emre’de Transsendental Terapi: Kaygı ve Umut”, “Muhammed İkbal’de Aşkın Ben”, “Nuri Pakdil’in *Korku* ve Samuel Beckett’in *Godot’yu Beklerken* İsimli Eserlerinde Varoluşun Anlamı Sorunu” gibi içerikleriyle Doğu kültüründen de motifler taşımasıdır. Bu şekilde eserde varoluşçuluk felsefi, edebî, psikolojik, teolojik boyutuyla ortaya çıkmakta; felsefi boyutta varoluşçuluğun özden önceliği ve şimdiki zaman sorunu; psikolojik boyutta benlik, kaygı, tutku, umut-umutsuzluk; ilâhiyat alanında birey Tanrı ilişkisi, edebiyat alanında ise varoluşun anlamına ilişkin irdelemeler yer almaktadır. Bu ilk baskıda sınırlı bir içerikle çıkacak olan esere, sonraki baskılarında 1992 yılında tamamlanan *Varoluşçuluk ve Edebiyat Etkileşimi* başlıklı yüksek lisans tezinden kimi konular yanında *Seyir* dergisinde 1997-2000’li yıllar arasında yayımlanan “*Duino Ağıtları*’nda İnsanın Varoluşu Sorunu”, “*Godot’yu Beklerken: Varoluşa Ağıt*” başlıklı incelemeler de katılabilir.

Bu bütünlük içinde bakıldığında *Kaygıdan Umuda Varoluşun Renkleri* hayatımın en uzun süreli çalışmalarını ihtiva etmektedir. Bu çalışmalarını yaparken, ömrün baharını yazını yaşadım; onlardan hayata, hayattan onlara baktım; kuşkusuz bunun kendi başına öncelikli bir değer olduğunu düşünüyorum. Okuyucular da onlarda kendilerinden bir ses bulabilirlerse bu benim için ayrıca mutluluk olacaktır.

Vefa Taşdelen

Ağustos 2017, İnebolu

Varoluş Felsefelerinde Varoluşun Özden Önceliği Sorunu*

Giriş

İzm'ler bir anlayışı ve yönelimi simgelerler. Foulquie, her izm'in, bir şey karşısında başka bir şeye öncelik tanıdığını, öne çıkardığını, varoluşçuluğun da öz karşısında varoluşa öncelik tanıdığını söyler.¹ Çağımızın en önemli düşünce akımlarından biri olan varoluşçuluk, temelini, işte bu “varoluşun önceliği” anlayışında bulur. Sartre'ın, “varoluş özden önce gelir” sözü, bu felsefenin sloganı hâline gelmiştir. Bu yaklaşım, binlerce yıllık bir düşünce geleneğine meydan okuma olduğu kadar yeni bir insan anlayışını ve yaşama biçimini de öngörür. Nedir sorusu, bir şeyin özü-

---

* Bu makale, 1995-1996 yılları arasında, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Sistemantik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalında, Prof. Dr. Şahin Yenişehirlioğlu tarafından verilen doktora *Seminer* dersi için hazırlanmış, 2011 yılında *Beytulbikme* dergisinin 1. sayısında 27-55. sayfa aralığında yayımlanmıştır.

¹ Paul Foulquie, *Varoluşçuluk*, Çev. Yakup Şahan, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 7.

nü sorar. Daha çok ontolojik ve epistemolojik bir tutumu ifade eden özcü (*essentialist*) anlayış, genelde “insan nedir”, özelde “ben kimim ve neyim” sorularını, evrensel kavramlar ve sınıflandırmalar içinde ele alıyordu. Varoluşa ilişkin sorunlar, varlığı kavrama ve doğru bilgiye erişme arzusunun yanında ikincil planda kalmaktaydı. Varoluşçuluğun kendisine çıkış noktası yaptığı “varoluşun özden önceliği” ilkesi, özcü anlayışın epistemik tutumu yerine, insanî gerçekliği ve bireyin varoluş sorununu koyar. Bu anlayış, Augustinus’tan Pascal’a, Kierkegaard’dan Camus’ye varoluşçu duyarlılığı yansıtan pek çok filozofta dile gelir. Augustinus, insanların dağların zirvelerine, denizlerin dalgalarına, şelalelerin akışına, okyanusların kıyılarına, gezegenlerin düzenine hayranlık duyduklarını, ama bu arada kendilerindeki ihtişamı fark etmediklerinden bahisle, “Daha önce gözlerimle görmediğim tüm bu şeylerden söz etmem hayrete değer bulunmuyor” der.² Bu şekilde insanın varoluş gerçekliğinin ve bilgisinin, fiziksel dünyanın gerçeklik ve bilgisi karşısındaki değer ve önceliğini vurgulamış olur. Pascal, aynı konuyu şu şekilde dile getirir: “Kopernikus’un görüşünün derinleştirilmesini hiç de uygun bulmuyorum. Ya bu!... Ruhun ölümlü mü yoksa ölümsüz mü olduğunu bilmem tüm hayatım için önem taşır.”³ Kierkegaard astronomların, matematikçilerin, bilim adamlarının, araç gereçleriyle, küçücük parçacıkların ya da çok uzaklardaki gök cisimlerinin bile yer ve hareketlerini tespit edebildiklerini, buna karşılık ruhun ne olduğu konusuna gelince, bu konuda suskun kaldıklarını söylerken ironik bir dil kullanır.⁴ Varoluşun önceliği teması, varoluşun kuşa-

² Augustine, *The Confessions of Saint Augustine*, Whitaker House, New Kensington, 1996, s. 257.

³ Blaise Pascal, *Düşünceler*, Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, Oluş Yayınları, İstanbul, 1966, s. 13.

⁴ Søren Kierkegaard, *Concept of Anxiety*, Tr. Reidar Thomte, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1980, s. 31.

tıcı ve akılcı bir tutumla kavranamayacağı savını öne çıkarsa da insanın kendisi hakkındaki bilgi ve görüşünü önemser. Pascal'da gördüğümüz varoluş öncelikli tutum Camus'de şu şekilde yinelenir: "Önemli bir bilim gerçeğine varmış olan Galilee, bu gerçek hayatını tehlikeye sokar sokmaz büyük bir rahatlıkla dönüverdi ondan. Bir bakıma iyi de etti. Uğrunda yakılıp ölmeye değmezdi bu gerçek. Dünya mı güneşin etrafında döner, güneş mi dünyanın çevresinde; hiç mi hiç önemi yok bunun. Kısacası değersiz bir sorun. Buna karşılık, hayatın yaşanmaya değmediği düşüncesine vardıkları için ölen nice insanlar görüyorum."⁵

Görüleceği gibi, olgusal dünyanın bilgisine ulaşma isteği, varoluşçulukla birlikte yerini, insanın kendi varlığı hakkında duyduğu varoluşsal merakı, "insan nedir", "ben kimim", "yaşamın bir anlamı var mı" sorularına bırakır. Sokrates'in, "kendini tanı" buyruğu, bu uyanışın ilk ışıltısı olarak varoluşçu filozofların hareket noktasını oluşturur. "Tüm çabam, uyusukluğa kapılmış, çözünmeye uğramış gibi gözükentinin kimi bölgelerinde, yaşamın yeniden doğmasına yönelen akımların üretilmesi -bu fiziksel terimi kullanmaktan da tiksiniyorum ya- olarak tanımlanabilir' diye yazmaktadır Gabriel Marcel. Felsefenin ilk yordamı bir çağrıdır: 'İnsan Uyan!' Kierkegaard'un 'içsellik' ya da 'öznellik' adını verdiği şey, varolanın yoğunluğu ve sorumlulukları içinde sürdürülen bu yaşamdır."⁶ Varoluşçuluk, bir muhalefetin, bir başkaldırının çığlığıdır. Bu çığlığın açılımı şu şekildedir: "İstedığınız her şeyi boşuna söyleyeceksiniz, ben sizin sisteminizin mantığı bir safhası değilim. Ben varım, ben hürüm. Ben benim, bir bireyim ve bir kavram değilim. Hiçbir soyut fikir benim

⁵ Albert Camus, *Sisyphos Söyleni*, Çev. Tahsin Yücel, Adam Yayınları, 1988, İstanbul, s. 14.

⁶ Bkz. Emmanuel Mounier, *Varoluş Felsefelerine Giriş*, Çev. S. Rifat Kırkoğlu, Alan Yayınları, İstanbul, 1986, s. 5.

şahsiyetimi ifade edemez; geçmişimi, hâlimi (şu anki durumumu), bilhassa geleceğimi belirleyemez. Hiçbir akıl yürütme beni, hayatımı, yapmış olduğum seçimleri, doğumumu ve ölümümü açıklayamaz. O hâlde felsefe için yapılacak en iyi şey, evreni aklileştirmekten vazgeçmek, dikkatini insan üzerinde toplamak ve insan varoluşunu olduğu gibi tasvir etmektir. Önemli olan tek şey budur, kalanı boştur.”⁷

Öz nedir? Bir şeyin değişmeyen yapısıdır. Bir şeyin belirlenmesidir, olduğundan başka türlü olamamasıdır. Bir şeyin ne ise o olmasıdır. Bir şeyin kendisi, kendi kendisiyle özdeş olmasıdır. Temel ilkedir, değişmenin dışında kalandır. Bir şeyin “kendiliği”dir, ayrım noktasıdır. Bir şeyin farkını oluşturan çekirdeğidir. Sözgelimi, altının özü, onu diğer madenlerden ayırır. Bu öz, bir maddenin altın olma durumunu tanımlar. Aynı şekilde diğer nesne ve canlıların da bir özü vardır. Onlar, baştan sona bu öz üzere var olurlar. Sözgelimi bir oyuncakçı ele alalım; o baştan sona bir oyuncaktır, oyuncak olmanın anlamıyla vardır. Bu amaçla vardır. Onun tüm anlamı, çocukların dünyasında tuttuğu yer ile alakalıdır. Bitkilerin ve hayvanların da bir özü vardır. Bir çam ağacı, diğer bitki ve ağaç türlerinden ayrılır. Bir domatesi diğer sebzelerden ayıran bir öz vardır. Peki, insan dünyasında durum nedir? Varoluşçuların sordukları temel soru şudur: İnsanın da bir özü var mıdır? İnsanın tüm hayatı insan olma özüne katılmakla mı geçer, yoksa insan kendi özünü oluşturan bir varlık mıdır? Özcülük ve varoluşçuluk arasındaki ayrım bu noktada başlar: Özcülük, insanın da bir özü olduğunu söyler. Bu öz bazen “akıl”, bazen “ruh”, bazen “toplumsal varlık”, bazen “söz” şeklinde geçer: “İnsan akıl sahibi varlıktır”, “insan konuşan varlıktır” gibi önermeler bu yaklaşımın ifadesidir. Varoluşçuluk, bir konuda, sadece insanda varoluşun

⁷ Roger Reneaux, *Egzistansiyalizm Üzerine Dersler*, Çev. Murtaza Korlaelçi, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1994, s. 2.

özden önce geldiği konusunda özcü anlayıştan ayrılır. İnsan, şu ya da bu insan olarak doğmaz; akli, bilinci ve özgür iradesi ile kendisini şu ya da bu insan yapar, kendi seçimleri ile öyle ya da böyle bir insan olur. Bu bağlamda varoluş kavramı kendine özgü bir anlam kazanır; herhangi bir varlığın varoluşu olmaktan çıkar, varoluşu özden önce gelen, özgürlük ve bilinç sahibi insanın varoluşu olmaya başlar. Böylece varoluş özgürlük ve bilinç temelinde bir kendi özünü inşa eylemine dönüşür. Varoluşçu bakış açısından şunu söylemek doğru görünür: İnsan insan olarak doğmaz, insan olmanın potansiyeli ile doğar. Yaşantılarına ve eylemlerine göre bir insan olur, şöyle ya da böyle bir insan hâline gelir; kendi özünü kendi özgürlüğü ile kurar.

Bu söylenenlerden hareketle varoluşun özden önceliği kavramında iki husus öne çıkar: (1) İnsan varoluşunun bilinmesi konusunda, yukarıda da değinildiği üzere, “kendi bilgisi”nin, fiziksel dünyanın bilgisinden önceliği hususu, (2) herkesin kendi özünü kendi varoluşu ile oluşturması; özün varoluşun eseri olması hususu. İşte bu makalede, varoluşçuluğun çıkış noktasını oluşturan “varoluşun özden önceliği” ilkesini sorunsallaştırmaya çalışacağız. Bunu yapmak için ilk önce özcü anlayışın ne olduğunu, hangi aşamalardan geçtiğini, ikinci olarak varoluşun özden önceliğinin ne anlama geldiğini, neyi ifade ettiğini, en sonunda da varoluşun özden önceliğinin ne gibi sonuçlar doğurduğunu ele almaya çalışacağız.

1. Özcü Felsefelerden Kesitler

Özcü anlayışın felsefe tarihi içindeki kökeni Thales'e kadar geri götürülebilir. Anaksimandros, Anaksimenes ve Demokritos gibi doğa filozofları bu anlayışın ilk örnekleri sayılabilir. Varlığı ve var olanı bir ilke (*arkhe*)'ye indirgeyerek açıklama çabası, özcü anlayışın ilk biçimini oluşturur. Platon'un idea anlayışı özcü felsefenin en belirgin, en sistematik